

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૬૧૪/૨૦૦૭,

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૮૬૦૧/૧૯૯૫ માં

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે. એસ. ઝવેરી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ. જી. ઉદૈઝી

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?

૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ, ૧૯૫૦ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?
૫	શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?

=====

ગુજરાત શિપ બ્રેકર્સ એસોસિએશન....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને ૧....સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) નંબર ૧ તરફે શ્રી એ. એસ. વકીલ, એડવોકેટ

સામાવાળા(ઓ) નંબર ૧-૨ તરફે શ્રી કે. કે. પૂજારા, આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે. એસ. ઝવેરી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ. જી. ઉરૈઝી

તારીખ: ૧૪/૦૩/૨૦૧૪

મૌખિક ચુકાદો

(દ્વારા: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે. એસ. ઝવેરી)

૧. અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી એ. એસ. વકીલને અને સામાવાળાઓ તરફે હાજર રહેલા વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી કે. કે. પૂજારાને સાંભળવામાં આવ્યા.

૨. સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૮૬૦૧/૧૯૯૬ માં આ કોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૧૩/૦૩/૨૦૦૭ ના અંતિમ ચુકાદા અને આદેશથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, અપીલકર્તાએ લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ હેઠળ હાલની અપીલ દાખલ કરી છે.

૩. અપીલકર્તાએ કલેક્ટર, ભાવનગર દ્વારા એડમ-વર્ક-૬ A-કેસ-૪૩/૯૩ માં પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૨/૦૭/૧૯૯૩ ના આદેશ, જેમાં ૬૬૫ ભરેલા એલપીજી સિલિન્ડરો જપ્ત કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો, અને કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને યથાવત રાખતા અપીલ કેસ નંબર ૧૦૯૩-૨૬૪૯-જે/અપીલ એપિલિકેશન નંબર ૪૫૧/૧૯૯૩ માં ખાદ્ય અને નાગરિક પુરવઠા વિભાગના સંયુક્ત સચિવ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ

૦૩/૦૮/૧૯૯૫ ના આદેશને પડકારતી રિટ પિટિશન વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ દાખલ કરી હતી.

જ. હાલના કેસની હકીકતો ટૂંકમાં નીચે મુજબ છે:

જ.૧ અપીલકર્તા જે ધ બોમ્બે નોન ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન એક્ટ, ૧૯૫૯ હેઠળ નોંધાયેલ નોન ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન હોવાનો દાવો કરે છે, તે શિપ બ્રેકિંગના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ છે અને તેને જથ્થાબંધ એલપીજીની જરૂરિયાત છે અને તેથી એલપીજીના પુરવઠા માટે અરજી કરી હતી. કેન્દ્ર સરકારે અરજી સ્વીકારી અને દર ત્રિમાસિક ગાળે ૧૦૦૦ મેટ્રિક ટન પુરવઠો પૂરો પાડવા માટે આદેશ જારી કર્યો હતો જેમાં વધુ શરતો હતી કે એસોસિએશન બને તેટલી વહેલી તકે બોટલિંગ પ્લાન્ટ સ્થાપવાનો પ્રયાસ કરશે, એસોસિએશન દ્વારા સ્થાપવામાં આવનાર બોટલિંગ પ્લાન્ટ સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ પાસેથી અન્ય પ્રક્રિયાગત મંજૂરીઓ ઉપરાંત, ચીફ કંટ્રોલર ઓફ એક્સપ્લોઝિવ્સ દ્વારા નિર્ધારિત તમામ સુરક્ષા આવશ્યકતાઓને અનુરૂપ હોવો જોઈએ. પુરવઠા અંગેની કેટલીક અન્ય શરતો પણ નક્કી કરવામાં આવી હતી. તે મુજબ, અપીલકર્તાએ બોટલિંગ પ્લાન્ટ સ્થાપ્યો, સિલિન્ડરો ખરીદ્યા, સિલિન્ડરો રિફિલ કરવાનું શરૂ કર્યું અને તેના સભ્યોને "નફો નહીં નુકસાન નહીં" ના ધોરણે તે સપ્લાય કર્યા.

જ.૨ ૩૦ માર્ચ, ૧૯૯૩ ના રોજ, કલેક્ટર કચેરી અને નાગરિક પુરવઠા વિભાગના કેટલાક અધિકારીઓએ નિરીક્ષણ હાથ ધર્યું હતું અને અપીલકર્તા પાસે ગુજરાત

એસેન્શિયલ આર્ટિકલ્સ (લાઈસન્સિંગ, કંટ્રોલ એન્ડ સ્ટોક ડિકલેરેશન) ઓર્ડર, ૧૯૮૧ ની જોગવાઈઓ હેઠળ જરૂરી લાઈસન્સ ન હોવાનું જણાતા કંપ ગેસ સિલિન્ડરો જમ કર્યા હતા. જમી સમયે, તેઓએ એવું પણ શોધી કાઢ્યું હતું કે અપીલકર્તા ૧૯૮૧ ના કંટ્રોલ ઓર્ડર હેઠળ જરૂરી રેકૉર્ડ જાળવતા ન હતા. મેટરની જાણ કલેક્ટરને કરવામાં આવી હતી, જેમણે તેમના તારીખ ૧૩/૦૪/૧૯૯૩ ના પત્ર દ્વારા અપીલકર્તાને કારણ દર્શક નોટિસ પાઠવી હતી કે શા માટે ૧૯૮૧ ના કંટ્રોલ ઓર્ડર હેઠળ યોગ્ય પગલાં લેવામાં ન આવે અને કંપ ગેસ સિલિન્ડરો જમ ન કરવામાં આવે. અપીલકર્તા કલેક્ટર સમક્ષ હાજર થયા અને ૧૦/૦૫/૧૯૯૩ ના રોજ જવાબ રજૂ કર્યો.

૪.૩ પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી, કલેક્ટરે ઠરાવ્યું કે અપીલકર્તા 'ડીલર' શબ્દની વ્યાખ્યામાં આવે છે અને અપીલકર્તાએ લાઈસન્સ મેળવ્યું ન હોવાથી, ૧૯૮૧ ના કંટ્રોલ ઓર્ડરનો ભંગ થયો છે. તેમણે એવું પણ અવલોકન કર્યું કે વ્યક્તિઓનું મંડળ અથવા નોન ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન પણ 'વિક્રેતા' ગણાશે અને હકીકતમાં હશે, અને અપીલકર્તા એસોસિએશને જરૂરી નિર્ધારિત લાઈસન્સ મેળવ્યું ન હોવાથી, માલ જમ કરી શકાય છે. તેમણે તે મુજબ જમીનો આદેશ આપ્યો. જમીના ઉક્ત આદેશથી નારાજ થઈને અપીલકર્તાએ રાજ્ય સરકારને અપીલ કરી હતી, જે ફગાવી દેવામાં આવી હતી, તેથી અપીલકર્તાએ આ કોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજનો સંપર્ક કર્યો હતો. વિદ્વાન સિંગલ જજે પણ રિટ પિટિશન ફગાવી દીધી હતી.

૫. વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી એ. એસ. વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તા એ ધ બોમ્બે નોન-ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન એક્ટ, ૧૯૫૯ હેઠળ નોંધાયેલ નોન-ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન છે. તેમણે ગુજરાત એસેન્શિયલ આર્ટિકલ્સ (લાઈસન્સિંગ, કંટ્રોલ એન્ડ સ્ટોક ડિકલેરેશન) ઓર્ડર, ૧૯૮૧ (ત્યારબાદ '૧૯૮૧ ના ઓર્ડર' તરીકે ઓળખાય છે) ના ખંડ ૨(૫) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત 'ડીલર' ની વ્યાખ્યા તરફ આ કોર્ટનું ધ્યાન દોર્યું છે. શ્રી વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તા નોન-ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન હોવા છતાં, અપીલકર્તા 'કોઈપણ આવશ્યક વસ્તુના ખરીદવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ' હોવાનું કહી શકાય નહીં. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે નિર્વિવાદપણે અપીલકર્તા 'વ્યવસાય' કરવા માટે કોઈપણ આવશ્યક વસ્તુની ખરીદીમાં રોકાયેલ નથી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે 'વ્યવસાયમાં રોકાયેલ' શબ્દમાં અનિવાર્યપણે નફો મેળવવાના હેતુથી હાથ ધરવામાં આવેલી પ્રવૃત્તિ સૂચિત છે, ભલે અંતે વ્યક્તિને નફો કે નુકસાન થાય. તેમણે દલીલ કરી હતી કે હાલના કેસમાં જ્યારે અપીલકર્તા નફો નહીં નુકસાન નહીં પ્રવૃત્તિમાં રોકાયેલ હોય, ત્યારે તેને ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરના ખંડ ૨(૫) હેઠળ કલ્પના મુજબ 'વ્યવસાયમાં રોકાયેલ' કહી શકાય નહીં.

૫.૧ શ્રી વકીલે દલીલ કરી હતી કે 'વ્યવસાય' શબ્દમાં અનિવાર્યપણે નફો મેળવવાના હેતુથી હાથ ધરવામાં આવેલી પ્રવૃત્તિ સૂચિત છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આવશ્યક વસ્તુની ખરીદીનો હેતુ વ્યવસાય અથવા નફો મેળવવાનો નથી પરંતુ અપીલકર્તાના સભ્યો વચ્ચે 'નફો નહીં નુકસાન નહીં' ના ધોરણે

એલપીજીનું વિતરણ કરવાનો છે, તેથી અપીલકર્તા ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરના ખંડ ૨(૫) મુજબ 'ડીલર' ની વ્યાખ્યા હેઠળ આવશે નહીં. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તાની એલપીજીની જથ્થાબંધ ખરીદી કોઈ 'વ્યવસાય' ના ભાગરૂપે નથી પરંતુ તેના સભ્યોમાં 'નફો નહીં નુકસાન નહીં' ના ધોરણે વિતરણ માટે છે.

પ.૨ શ્રી વકીલે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે વિદ્વાન સિંગલ જજે એવું અવલોકન કરવામાં ભૂલ કરી છે કે ડીલર એ બિઝનેસમેન કરતા કંઈક અલગ હોઈ શકે છે કારણ કે કોઈ ચોક્કસ કેસમાં વર્કફોર્સના સપ્લાયરને ડીલર તરીકે ગણી શકાય પરંતુ તેવી વ્યક્તિનું મેનપાવર માલ ગણાશે નહીં. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન સિંગલ જજ 'ડીલર' ની વ્યાખ્યાના સંદર્ભમાં એ સમજવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે કે ડીલર અનિવાર્યપણે વ્યવસાયમાં રોકાયેલ હોવો જોઈએ. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ખરીદી, વેચાણ અથવા વેચાણ માટે સંગ્રહ કરવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ ન હોય તેવી વ્યક્તિ ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરના હેતુ માટે 'ડીલર' હોઈ શકે નહીં. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ખરીદી, વેચાણ અથવા વેચાણ માટે સંગ્રહ કરવાની પ્રવૃત્તિમાં 'વ્યવસાયનું તત્વ' એ કોઈપણ વ્યક્તિને 'ડીલર' તરીકે ઓળખવા માટે 'સીન ક્વા નોન' (અનિવાર્ય શરત) છે.

પ.૩ શ્રી વકીલે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે વિદ્વાન સિંગલ જજ એ સમજવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે કે અપીલકર્તા દ્વારા આઈઓસી રિફાઈનરીમાંથી એલપીજીની 'ખરીદી' અને માત્ર તેના સભ્યોમાં જ તેનું વિતરણ કરવું એ કેપ્ટિવ કન્ઝપ્શન (સ્વ-વપરાશ) સમાન ગણાશે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન સિંગલ જજ

એ સમજવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે કે અપીલકર્તા દ્વારા ખરીદાયેલ એલપીજી ચોક્કસપણે ત્રીજા પક્ષકારોને અથવા સભ્યો સિવાય અન્ય કોઈને વિતરિત કરવામાં આવી ન હતી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તાએ ક્યારેય બિન-સભ્યોને એલપીજી વેચ્યું કે વિતરિત કર્યું નથી અને તેથી જો કોઈ બિન-સભ્ય એલપીજી ખરીદવા ઇચ્છે તો તે અપીલકર્તા પાસેથી તેમ કરી શકે નહીં.

૫.૪ શ્રી વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ધ સ્ટેટિક એન્ડ મોબાઈલ પ્રેશર વેસલ્સ (અનફાયર્ડ) રૂલ્સ, ૧૯૮૧ (ધી ઇન્ડિયન એક્સપ્લોઝિવ્સ એક્ટ, ૧૮૮૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ બનાવેલ) હેઠળ અપીલકર્તાને તારીખ ૧૩/૦૧/૧૯૮૭ ના રોજ "પ્રેશર વેસલ અથવા વેસલ્સમાં કોમ્પ્રેસ્ડ ગેસ સંગ્રહિત કરવા માટેનું લાયસન્સ" જારી કરવામાં આવ્યું છે જે ૩૧/૦૩/૨૦૧૬ સુધી રિન્યુ કરવામાં આવ્યું છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ગેસ સિલિન્ડર રૂલ્સ, ૧૯૮૧ (ધી ઇન્ડિયન એક્સપ્લોઝિવ્સ, ૧૮૮૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ બનાવેલ) ના નિયમો ૫૭ અને ૫૮ હેઠળ અપીલકર્તાને તારીખ ૧૩/૦૧/૧૯૮૭ ના રોજ 'સિલિન્ડરોમાં કોમ્પ્રેસ્ડ ગેસ ભરવા માટેનું લાયસન્સ' પણ જારી કરવામાં આવ્યું છે જે ૩૦/૦૯/૨૦૧૫ સુધી રિન્યુ કરાયેલ છે તેમજ તારીખ ૧૩/૦૧/૧૯૮૭ ના રોજ 'સિલિન્ડરોમાં કોમ્પ્રેસ્ડ ગેસ સંગ્રહિત કરવા માટેનું લાયસન્સ' જે ૩૦/૦૯/૨૦૧૫ સુધી રિન્યુ કરાયેલ છે તે આપવામાં આવ્યું છે.

પ.પ શ્રી વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન લિમિટેડે પણ તારીખ ૧૩/૧૨/૧૯૯૫ ના રોજ પ્રમાણપત્ર જારી કરીને પ્રમાણિત કર્યું છે કે અપીલકર્તાને સપ્લાય કરવામાં આવતો એલપીજી જથ્થો પેટ્રોલિયમ મંત્રાલયની મંજૂરી મુજબ શિપ બ્રેકિંગ પ્રવૃત્તિઓ માટેનો ઔદ્યોગિક એલપીજી છે અને જે દર લેવામાં આવે છે તે ઔદ્યોગિક દર (બિન-ઘરેલું, બિન-આવશ્યક) છે અને સબસિડી વાળો દર નથી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ઉક્ત પ્રમાણપત્રમાં એવું પણ જણાવાયું છે કે અપીલકર્તાને સપ્લાય કરવામાં આવતો એલપીજી અપીલકર્તાના પોતાના વપરાશ માટે એટલે કે કટિંગ અને શિપ બ્રેકિંગ પ્રવૃત્તિઓ માટે જ છે.

પ.ક તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, શ્રી વકીલે નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખવામાં આવેલ છે:

(i) ધ સ્ટેટ ઓફ આંધ્રપ્રદેશ વિરુદ્ધ મેસર્સ એચ. અબ્દુલ બખી એન્ડ બ્રધર્સ, એઆઈઆર ૧૯૬૫ એસસી ૫૩૧ માં રિપોર્ટ થયેલ જેમાં પેરા ૨ અને ૪ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૨. હૈદરાબાદ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટની કલમ ૨(ઇ)

"ડીલર" ને કોઈપણ વ્યક્તિ, સ્થાનિક સત્તાધિકારી,

કંપની, પેઢી, હિન્દુ અવિભક્ત કુટુંબ અથવા વ્યક્તિઓના

મંડળ અથવા મંડળો તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે જે

હૈદરાબાદ રાજ્યમાં કમિશન, મહેનતાણું અથવા અન્યથા માલ ખરીદવા, વેચવા અથવા સપ્લાય કરવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ હોય અને તેમાં રાજ્ય સરકાર કે જે આવો વ્યવસાય ચલાવે છે અને કોઈપણ સોસાયટી, કલબ અથવા એસોસિએશન કે જે તેના સભ્યોને માલ ખરીદે છે અથવા વેચે છે અથવા સપ્લાય કરે છે તેનો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૨(એમ) "ટર્નઓવર" ને કુલ રકમ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેના માટે ડીલર દ્વારા માલ ખરીદવામાં આવે છે અથવા વેચવામાં આવે છે, પછી ભલે તે રોકડમાં હોય કે વિલંબિત ચુકવણી માટે અથવા અન્ય મૂલ્યવાન વિચારણા માટે. કલમ ૪ દ્વારા આઈ. જી. કરન્સીમાં રૂપિયામાં ત્રણ પાઈના દરે વર્ષ માટેના ટર્નઓવર પર કર લાદવામાં આવે છે જે મુક્તિ પ્રાપ્ત માલ સિવાયના માલમાં વ્યવહારોને આભારી છે. નિયમ ૫(૧) જોગવાઈ કરે છે કે પેટા-નિયમ (૨) માં જોગવાઈ કર્યા સિવાય નિયમોના હેતુ માટે ડીલરનું ટર્નઓવર તે રકમ હશે જેના માટે ડીલર દ્વારા માલ વેચવામાં આવે છે. નિયમ ૫(૨) જોગવાઈ કરે છે કે અમુક વસ્તુઓના કિસ્સામાં નિયમોના હેતુ માટે ડીલરનું ટર્નઓવર તે રકમ હશે જેના

માટે ડીલર દ્વારા માલ ખરીદવામાં આવે છે. તે વસ્તુઓ છે:—

(એ) મગફળી (ફોલેલી કે ફોફાવાળી);

(બી) બીડીના પાન;

(સી) તરવર અને અન્ય ટેનિંગ છાલ;

(ડી) તલ, કરડ અને દિવેલા;

(ઇ) કપાસ જેમાં કપાસિયાનો સમાવેશ થાય છે;

(એફ) અળસી, હળદર, ધાણા અને અન્ય કૃષિ પેદાશો જેમાં તમામ પ્રકારની દાળ અને ડાંગર (ફોલેલી કે ફોફા વગરની) નો સમાવેશ થાય છે જે ઉક્ત કાયદા હેઠળ અન્યથા મુક્તિ નથી, પરંતુ કપાસિયા, શેરડી, ચા અને કોફીના બીજને બાદ કરતાં;

(જી) ચામડા અને ખાલ;

(એચ) ઉન, હાડકાં અને શિંગડાં.

જ. અમે હાઈકોર્ટના આ મંતવ્ય સાથે સહમત થઈ શકતા નથી. વ્યક્તિ ડીલર હોવા માટે માલની ખરીદી અથવા

વેચાણ અથવા સપ્લાયના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ હોવો જોઈએ. "વ્યવસાય" શબ્દ જોકે વ્યાપકપણે અનિશ્ચિત અર્થના શબ્દ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાય છે, કરવેરાના કાયદાઓમાં તેનો ઉપયોગ વ્યવસાય અથવા વ્યવસાયના અર્થમાં થાય છે જે વ્યક્તિનો સમય, ધ્યાન અને શ્રમ રોકે છે, સામાન્ય રીતે નફો કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે. પ્રવૃત્તિને વ્યવસાય તરીકે ગણવા માટે વ્યવહારોનો ક્રમ હોવો જોઈએ, કાં તો ખરેખર ચાલુ રાખવામાં આવે અથવા નફાના હેતુ સાથે ચાલુ રાખવાની કલ્પના કરવામાં આવે, અને રમતગમત કે આનંદ માટે નહીં. પરંતુ ડીલર બનવા માટે વ્યક્તિએ એ જ કોમોડિટીની ખરીદી, વેચાણ અને સપ્લાયની પ્રવૃત્તિને અનુસરવાની જરૂર નથી. માત્ર અંગત વપરાશ માટેની ખરીદી એટલે કે નફાના હેતુ વગરની ખરીદી વ્યક્તિને એક્ટના અર્થમાં ડીલર બનાવશે નહીં, પરંતુ જે વ્યક્તિ તેના વેપાર દરમિયાન તેણે ખરીદેલી વસ્તુનો વપરાશ કરે છે અથવા વેચાણ માટે અન્ય વસ્તુના ઉત્પાદનમાં ઉપયોગ કરે છે, તેને ડીલર ગણવામાં આવશે. ધારાસભાએ વ્યક્તિ દ્વારા ખરીદેલ વસ્તુનું જ વેચાણ તેને ડીલર તરીકે ગણવા માટેની શરત બનાવી

નથી: વ્યાખ્યા માત્ર એટલી જ માંગ કરે છે કે નિયમ ૫(૨) માં ઉલ્લેખિત કોમોડિટીની ખરીદી વ્યવસાયના ભાગરૂપે હોવી જોઈએ, એટલે કે ખરીદી અને નિકાલની સંકલિત પ્રવૃત્તિમાંથી નફો મેળવવાના હેતુથી વેચાણ અથવા ઉપયોગ માટે હોવી જોઈએ. કોમોડિટી પોતે અન્ય વેચાણપાત્ર કોમોડિટીમાં રૂપાંતરિત થઈ શકે છે, અથવા તેનો ઉપયોગ ઘટક તરીકે અથવા આવી વેચાણપાત્ર કોમોડિટીના ઉત્પાદન તરફ દોરી જતી ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં સહાય તરીકે થઈ શકે છે."

(ii) મેસર્સ હિન્દુસ્તાન સ્ટીલ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા, એઆઈઆર ૧૯૭૦ એસસી ૨૫૩ માં રિપોર્ટ થયેલ જેમાં સંબંધિત પેરા નીચે મુજબ વંચાય છે:

કંપનીની વિનંતી પર ટ્રિબ્યુનલે ઓરિસ્સા સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૭ ની કલમ ૨૪(૧) હેઠળ ઓરિસ્સા હાઈકોર્ટને છ પ્રશ્નો મોકલ્યા હતા. પ્રશ્નો હતા:

"એ. શું કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં મેસર્સ હિન્દુસ્તાન સ્ટીલ લિમિટેડને ઓરિસ્સા સેલ્સ ટેક્સ એક્ટની કલમ ૨(સી) ના અર્થમાં 'ડીલર' ગણી શકાય?

બી. શું કંપની માટે કામ કરતા વિવિધ કોન્ટ્રાક્ટરોને કંપની દ્વારા માલસામાનનું વેચાણ, જેના માટે સેલ્સ ટેક્સ આકારણી કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે, તે એક્ટની કલમ ૨(જી) ના અર્થમાં 'વેચાણ' સમાન છે?

સી. શું નફો કરવાના કોઈ હેતુની ગેરહાજરીમાં પણ અમુક નફાનું ઉપાર્જન અસીલને એક્ટ હેઠળ 'ડીલર' બનાવી શકે છે અને શું કેસના સંજોગોમાં, ટ્રિબ્યુનલ કંપનીના ભાગ પર નફો મેળવવાનો હેતુ હોવાના નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે યોગ્ય હતી?

ડી. શું ૧૯૫૯ ના એક્ટ ૧૮ દ્વારા જોગવાઈના સુધારા પહેલા કલમ ૨, ખંડ (એચ) માં સમાવિષ્ટ વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં રાખીને, સામગ્રીના પુરવઠાને અસીલના હાથમાં 'વેચાણ કિંમત' તરીકે ગણી શકાય?

ઇ. શું કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, ટેન્ડર ફોર્મ્સના સંબંધમાં અસીલ દ્વારા મેળવેલી રકમને 'વેચાણ કિંમત' કહી શકાય?

એફ. શું ટ્રિબ્યુનલ એવું માનવામાં સાચી છે કે એક્ટની કલમ ૧૨(પ) હેઠળ દંડ યોગ્ય રીતે લાદવામાં આવ્યો

હતો અને જવાબદારીના ગંભીર વિવાદને જોતા એમ કહી શકાય નહીં કે નોંધણી માટે અરજી ન કરવા માટે પૂરતું કારણ હતું?"

હાઈકોર્ટે પ્રશ્નો એ, બી, સી, ડી અને એફ નો હકારાત્મકમાં અને પ્રશ્ન ઈ નો નકારાત્મકમાં જવાબ આપ્યો હતો.

એક્ટના અર્થમાં ડીલર બનવા માટે વ્યક્તિએ ઓરિસ્સામાં માલ વેચવાનો અથવા સપ્લાય કરવાનો વ્યવસાય કરવો જોઈએ. એક્ટમાં "વ્યવસાય" શબ્દ વ્યાખ્યાયિત નથી. પરંતુ સ્ટેટ ઓફ આંધ્રપ્રદેશ વિરુદ્ધ અબ્દુલ બખી એન્ડ બ્રધર્સ માં આ કોર્ટ દ્વારા અવલોકન કર્યા મુજબ:

"કરાધાનના કાયદાઓમાં 'વ્યવસાય' શબ્દ જોકે વ્યાપકપણે ઉપયોગમાં લેવાય છે પરંતુ તે અનિશ્ચિત અર્થનો શબ્દ છે. તેનો ઉપયોગ વ્યવસાય અથવા વ્યવસાયના અર્થમાં થાય છે જે વ્યક્તિનો સમય, ધ્યાન અને શ્રમ રોકે છે, સામાન્ય રીતે નફો કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે. પ્રવૃત્તિને વ્યવસાય તરીકે ગણવા માટે વ્યવહારોનો ક્રમ હોવો જોઈએ, કાં તો ખરેખર

ચાલુ રાખવામાં આવે અથવા નફાના હેતુ સાથે
ચાલુ રાખવાની કલ્પના કરવામાં આવે, અને
રમતગમત કે આનંદ માટે નહીં."

સેલ્સ ટેક્સ સત્તાધિકારીઓ અને ટ્રિબ્યુનલે ઠરાવ્યું છે કે
કંપની કોન્ટ્રાક્ટરોને સામગ્રી વેચવાનો અથવા સપ્લાય
કરવાનો વ્યવસાય ચલાવતી હતી અને તે મંતવ્ય સાથે
હાઈકોર્ટ સહમત થઈ હતી. કંપનીએ તેના પોતાના
કોન્ટ્રાક્ટરો દ્વારા ઉત્પાદિત ઇંટો ખરીદી હતી અને "સેકન્ડ
ક્લાસ ઇંટો" ના કિસ્સામાં ખરીદ કિંમત પર ફ્લેટ ૩૦%
પ્રીમિયમ અને "ફર્સ્ટ ક્લાસ ઇંટો" ના કિસ્સામાં ૨૫%
પ્રીમિયમ પર બિલ્ડિંગ કોન્ટ્રાક્ટરોને ઇંટો વેચી હતી.
સ્ટીલ, સિમેન્ટ અને અન્ય સામગ્રી શરૂઆતમાં કંપની
દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલી ખરીદ કિંમત પર ૩-૧/૨%
પ્રીમિયમ સાથે સપ્લાય કરવામાં આવી હતી. કંપની વતી
એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે માત્ર એટલા માટે કે
કોન્ટ્રાક્ટરો પાસેથી વસૂલવામાં આવેલી કિંમત કંપની
દ્વારા સામગ્રી મેળવવા માટે ચૂકવવામાં આવેલી કિંમત
કરતા વધારે હતી, તેનાથી નફા માટે બિલ્ડિંગ
મટિરિયલમાં વ્યવસાય ચલાવવાનો કંપનીનો હેતુ માની

શકાય નહીં. કંપનીએ એ વાત સાચી છે કે તે સામગ્રીના સંબંધમાં ઓવરહેડ અને અન્ય ખર્ચાઓ માટે કરેલા ખર્ચ અંગે કોઈ અલગ ખાતા રાખ્યા નથી. સેલ્સ ટેક્સ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ કંપનીના વકીલે એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે કંપનીએ અલગ ખાતા રાખ્યા નથી જેમાંથી તે સાબિત થઈ શકે કે ઇંટો, સિમેન્ટ, સ્ટીલ અને અન્ય વસ્તુઓના પુરવઠાના વ્યવહારોના પરિણામે કોઈ નફો થયો નથી. હાઈકોર્ટે અવલોકન કર્યું: "તે સમગ્ર કંપનીનો સ્ટોર્સ વિભાગ છે જે કંપનીના બાંધકામ અને સંચાલન કાર્ય માટે ઉપયોગમાં લેવાતી તમામ વસ્તુઓની ખરીદી, સંગ્રહ અને વેચાણ સાથે વ્યવહાર કરે છે... કંપનીએ માત્ર ઈમારતો જ નહીં પણ રસ્તાઓ, રેલ્વે વગેરેનું પણ નિર્માણ કરવાનું હતું, મશીનરી મેળવવાની હતી અને સ્ટીલ પ્લાન્ટની સ્થાપના અને ટાઉનશીપના નિર્માણ સાથે જોડાયેલી અન્ય ઘણી પ્રવૃત્તિઓ કરવાની હતી. નિવેદનમાં એવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી કે કંપનીએ કોઈ પણ સમયે તેના સ્ટોર્સ વિભાગની જાળવણી માટે થયેલા કુલ ખર્ચની જાળવણી ઇંટો, સિમેન્ટ, સ્ટીલ વગેરે માલના સંદર્ભમાં થયેલા ખર્ચ અને અન્ય માલસામાન વચ્ચે

કરવાની કલ્પના પણ કરી હતી. જો આવી ફાળવણીની કલ્પના પણ કરવામાં આવી ન હોય, તો એમ કહેવું ગેરવાજબી ગણાશે કે જ્યારે આ માલ ઉપરોક્ત કિંમતો પર બિલ્ડિંગ કોન્ટ્રાક્ટરોને વેચવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે કંપનીનો હેતુ માત્ર ઓવરહેડ ખર્ચને પહોંચી વળવા માટે કિંમતમાં તફાવતનો ઉપયોગ કરવાનો હતો અને નફો મેળવવાનો કોઈ હેતુ ન હતો." "

૧૪. પરંતુ ટ્રિબ્યુનલ કે હાઈકોર્ટે પુરાવાના આ મહત્વના ભાગનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી અને જ્યાં સુધી સિમેન્ટ અને સ્ટીલ (જેને સ્પષ્ટપણે સ્ટોરેજ ચાર્જ કહેવાય છે) અને ઇંટો મેળવવા માટે કંપનીએ ચૂકવેલી કિંમત કરતા વધારે વસૂલવામાં આવેલ રકમ નફો કરવાનો હેતુ હતો કે કેમ તે અંગે સંબંધિત પુરાવાના પ્રકાશમાં હકીકતોનું વધારાનું નિવેદન ન મળે ત્યાં સુધી અમે આ અપીલોનો નિર્ણય લેવા માટે અસમર્થ છીએ. જો કંપની સ્ટોરેજ, વીમો અને ભાડાના ખર્ચ માટે ખર્ચ કિંમતથી ઉપર ચોક્કસ ટકાવારી વસૂલવા સંમત થઈ હોય, તો તે વ્યાજબી રીતે અનુમાન કરી શકાય કે કંપનીએ નફો મેળવવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે

વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિના ભાગ રૂપે સામગ્રી સપ્લાય કરવાનો વ્યવસાય કર્યો નથી.

૧૫. ટ્રિબ્યુનલનું કેસનું નિવેદન ટૂંકું છે અને તેના તારણો નોંધવામાં ટ્રિબ્યુનલે પુરાવાના એક ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ ભાગની અવગણના કરી છે. અમને મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નોના જવાબ આપવા સક્ષમ બનાવવા માટે, તે જરૂરી છે કે ટ્રિબ્યુનલને સિમેન્ટ અને સ્ટ્રક્ચરલ સ્ટીલ સપ્લાય કરવા માટે સ્ટોરેજ ચાર્જ સિવાય કંપનીએ કોઈ નફો લીધો છે કે કેમ અને કોન્ટ્રાક્ટરો પાસેથી વસૂલવામાં આવેલી કિંમત અને કંપની દ્વારા તેના સપ્લાયરોને ઇંટો માટે ચૂકવવામાં આવેલી કિંમત વચ્ચેનો તફાવત સ્ટોરેજ અને અન્ય આકસ્મિક ખર્ચાઓના સંદર્ભમાં ન હતો કે કેમ તે પ્રશ્નો પર કેસનું પૂરક નિવેદન રજૂ કરવા માટે કહેવામાં આવવું જોઈએ. જે તારીખે ટ્રિબ્યુનલને પેપર્સ મળે તેના ત્રણ મહિનાની અંદર ટ્રિબ્યુનલે કેસનું પૂરક નિવેદન આ કોર્ટમાં રજૂ કરવું."

(iii) ગવર્મેન્ટ મેડિકલ સ્ટોર ડેપો વિરુદ્ધ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ ટેક્સીસ એન્ડ અધર્સ, (૧૯૮૫) ૪ એસસીસી ૨૩૯ માં રિપોર્ટ થયેલ જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

"... હાલના કિસ્સામાં, અગાઉ બતાવ્યા પ્રમાણે, અપીલકર્તાએ શરૂઆતથી જ એવું વલણ અપનાવ્યું હતું કે તેના વ્યવહારો નફાના હેતુ વગરના હતા. આ વ્યવહારો નફાના હેતુ સાથે હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા તે દર્શાવવાની જવાબદારી મહેસૂલ વિભાગ પર હતી, ભલે ખરેખર નફો થયો હોય કે નહીં તે કોઈ ભૌતિક મહત્વ ધરાવતું નથી, અને જ્યારે પ્રતિવાદીએ આકારણી કરી ત્યારે આ પાસાની કોઈ તપાસ કરવામાં આવી ન હતી. રજૂ કરેલી કોઈપણ સામગ્રીના આધારે હાઈકોર્ટને આવો તારણ નોંધવા માટે કહેવામાં આવ્યું ન હતું અને પ્રતિવાદી રિટ પિટિશનમાં આપેલા દાવા સામે માત્ર નકાર ભણીને સંતુષ્ટ રહ્યા હતા જે યોજના અને તેની શરતો દ્વારા સમર્થિત હતો. પ્રતિવાદી તરફે શ્રી આહુજાએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે બાબતો પાછી જવી જોઈએ અને પ્રતિવાદીઓને એ પ્રશ્ન નક્કી કરવાની તક આપવી જોઈએ કે વ્યવહારો કોઈ નફાના હેતુ સાથે હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા કે કેમ. અમે વર્ષ ૧૯૬૫-૬૮ સાથે સંબંધિત છીએ. લગભગ બે દાયકા વીતી ગયા છે. અમે નિર્દેશ કરી શકીએ છીએ કે શ્રી આહુજાની વિનંતી પર અમે અપીલકર્તાને તેનો રેકૉર્ડ રજૂ

કરવા માટે બોલાવ્યા હતા અને અપીલકર્તાના વકીલે પછીની તારીખે અહેવાલ આપ્યો હતો કે રેકૉર્ડ રજૂ કરવા માટે ઉપલબ્ધ નથી. આ સંજોગોમાં, પ્રતિવાદીને નફાના હેતુના પ્રશ્નને નક્કી કરવાની તક આપવા માટે મેટર્સને રિમાન્ડ કરવી અમને યોગ્ય લાગતી નથી."

(iv) ગવર્મેન્ટ મેડિકલ સ્ટોર ડેપો, કરનાલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા એન્ડ અનધર, એઆઈઆર ૧૯૮૬ એસસી ૧૯૦૨ માં રિપોર્ટ થયેલ જેમાં પેરા ૧૩ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૧૨. એ નોંધવામાં આવશે કે પંજાબ એક્ટની કલમ ૨(ડી) માં 'ડીલર' શબ્દની વ્યાખ્યા વ્યવસાયમાં નફાના હેતુના અસ્તિત્વને બિનમહત્વપૂર્ણ પરિબળ તરીકે ગણતી નથી. ગવર્મેન્ટ મેડિકલ સ્ટોર ડેપો, ગુવાહાટી વિરુદ્ધ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ ટેક્સીસ, ગુવાહાટી એન્ડ અધર્સ, [૧૯૮૫] ૨ SCALE ૬૦૦ માં, પ્રશ્ન એ હતો કે શું કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા આરોગ્ય, પરિવાર કલ્યાણ અને શહેરી વિકાસ મંત્રાલયમાં ગુવાહાટી ખાતે કેન્દ્રીય અને રાજ્ય સરકારની સંસ્થાઓને તબીબી સામગ્રી મેળવવા અને સપ્લાય કરવાના હેતુથી સ્થાપવામાં આવેલ ગવર્મેન્ટ મેડિકલ સ્ટોર ડેપોને આસામ ફાઈનાન્સ (સેલ્સ ટેક્સ)

એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળ અને સેન્ટ્રલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળ સેલ્સ ટેક્સ માટે જવાબદાર ઠેરવી શકાય. અપીલકર્તા, ગવર્મેન્ટ મેડિકલ સ્ટોર ડેપોઝે એવું વલણ અપનાવ્યું હતું કે સરકારી સંસ્થાઓને તબીબી સામગ્રીનો પુરવઠો કોઈપણ નફાના હેતુ વિના, "નુકસાન નહીં, નફો નહીં" ના આધારે હતો, અને જ્યાં સુધી એવું ન જણાય કે વ્યવહારો નફો કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા ત્યાં સુધી અપીલકર્તાને ટેક્સ માટે જવાબદાર 'ડીલર' ગણી શકાય નહીં. આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે 'વ્યવસાય' ની વ્યાખ્યામાં નફાના હેતુને બાકાત રાખવામાં આવ્યો નથી, અને તેથી તેનાથી વિશેષ કંઈપણ વગર એમ કહી શકાય નહીં કે તે વ્યવહારો કરનાર વ્યક્તિ ડીલર છે. કોર્ટે અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલા વ્યવહારો નફાના હેતુ સાથે કરવામાં આવ્યા હતા તે સાબિત કરવાની જવાબદારી મહેસૂલ વિભાગ પર નાખી હતી. અંતે, કારણ કે તેની સમક્ષની અપીલો વર્ષ ૧૯૬૫-૬૬ થી ૧૯૬૭-૬૮ સાથે સંબંધિત હતી, સમય વીતી ગયો હોવાથી, કોર્ટે અપીલ મંજૂર કરતી વખતે અને આકારણી રદ કરતી

વખતે, કેસોને નવી આકારણી કાર્યવાહી માટે રિમાન્ડ કરવા યોગ્ય માન્યું નહીં."

(v) સ્ટેટ ઓફ પંજાબ વિરુદ્ધ એસેસિંગ ઓથોરિટી, ચંદીગઢ, એઆઈઆર ૧૯૯૧ એસસી ૧૦૫૯ માં રિપોર્ટ થયેલ જેમાં સંબંધિત પેરા નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે:

"૩. પંજાબ રાજ્યએ હોસ્પિટાલિટી ઓર્ગેનાઈઝેશન વતી આ અપીલ દાખલ કરી છે. અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે હાઈકોર્ટે તેની સમક્ષની પિટિશનનો ચુકાદામાં દર્શાવેલ ગ્રાઉન્ડ પર નિકાલ કરવામાં ભૂલ કરી છે જે અગાઉ સેલ્સ ટેક્સ સત્તાધિકારીઓ અને ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો અથવા તેના દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો ન હતો. તેની સમક્ષ દાખલ કરેલી અરજી પંજાબ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટની કલમ ૨૨(૨)(બી) હેઠળની હતી. તેનો વ્યાપ સેલ્સ ટેક્સ ટ્રિબ્યુનલના આદેશમાંથી કાયદાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે કે કેમ તે તપાસવા પૂરતો મર્યાદિત હતો. અમારા મતે, તેથી, ટ્રિબ્યુનલના આદેશમાંથી કાયદાનો એક પ્રશ્ન ઉભો થયો હતો કે શું હોસ્પિટાલિટી ઓર્ગેનાઈઝેશનને એક્ટની કલમ ૨(ડી) ના અર્થમાં 'ડીલર' તરીકે યોગ્ય રીતે ગણવામાં આવ્યું હતું.

અમારા મતે, તેથી, હાઈકોર્ટે અપીલકર્તા દ્વારા માંગવામાં આવેલા પ્રશ્નો પર ટ્રિબ્યુનલ પાસેથી સંદર્ભ મંગાવવો જોઈતો હતો.

જ. આ સ્થિતિમાં, અમે સામાન્ય રીતે હાઈકોર્ટના આદેશને બાજુ પર રાખ્યો હોત અને ટ્રિબ્યુનલને ઉપરોક્ત પ્રશ્નો પર હાઈકોર્ટમાં કેસ સંદર્ભિત કરવા નિર્દેશ આપ્યો હોત. જોકે, હાઈકોર્ટે સંદર્ભ અરજીનો નિકાલ અપ્રસ્તુત ગ્રાઉન્ડ પર કર્યો હોવાનું ધ્યાનમાં લેતા, અમે આ કેસના વિશિષ્ટ સંજોગોમાં એક અલગ, અસામાન્ય માર્ગ અપનાવવાનું નક્કી કર્યું છે. આનું કારણ એ છે કે, ગુણદોષ પર, આ કોર્ટે ગવર્નમેન્ટ મેડિકલ સ્ટોર ડેપો, કરનાલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા માં અગાઉ ઉદ્દેખિત પંજાબ હાઈકોર્ટના નિર્ણયને ઉલટાવતા પહેલેથી જ એવું ઠરાવ્યું છે કે ગવર્નમેન્ટ મેડિકલ સ્ટોરને એક્ટની કલમ ૨(ડી) ના અર્થમાં ડીલર તરીકે ગણવા માટે જવાબદાર નથી કારણ કે તેણે કોઈપણ નફાના હેતુ સાથે વ્યવસાય કર્યો નથી. એ જ સિદ્ધાંત હાલના કેસમાં ઓર્ગેનાઈઝેશનને સ્પષ્ટપણે લાગુ પડે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આ કોર્ટના ઉપર ટાંકેલા નિર્ણયના પરિણામે, તે સ્પષ્ટ છે કે હોસ્પિટાલિટી

ઓર્ગેનાઇઝેશન પર એક્ટ હેઠળ ટેક્સ આકારણી થઈ શકી ન હોત. આ સ્થિર સ્થિતિને જોતા અમને લાગે છે કે હાઈકોર્ટને રેફરન્સ મંગાવવાનો નિર્દેશ આપવાની અને પછી આ કોર્ટના નિર્ણયને લાગુ કરવાની અને આખરે અહીં જ નિર્ણય લેવાની સામાન્ય પ્રક્રિયાને ટૂંકી કરવી ન્યાયના હિતમાં યોગ્ય અને યોગ્ય રહેશે. આ ઉદ્દેશ્ય સાથે, અમે હાલની અપીલને (સામેલ વિલંબને માફ કરીને) અપીલકર્તા-સંસ્થા એક ડીલર હોવાનું નક્કી કરતા તારીખ ૩૧/૦૧/૧૯૭૨ ના ટ્રિબ્યુનલના આદેશ સામે આ કોર્ટમાં કરેલી અપીલ તરીકે ગણીશું. અમે ટ્રિબ્યુનલના આદેશને બાજુ પર રાખીએ છીએ અને ઠરાવીએ છીએ કે હોસ્પિટાલિટી ઓર્ગેનાઇઝેશન એ વર્ષ ૧૯૬૩-૬૪ ના આકારણી વર્ષ માટે સેલ્સ ટેક્સ માટે જવાબદાર એક્ટ હેઠળનું ડીલર ન હતું. અમે ટ્રિબ્યુનલને આ ચુકાદાનો અમલ કરવા આગળ વધવા નિર્દેશ આપીએ છીએ. અમારે કલમ ૨૨(૨) હેઠળની પિટિશનને બિન-નિભાવપાત્ર તરીકે ફગાવી દેતા હાઈકોર્ટના આદેશને ઔપચારિક રીતે બાજુ પર રાખવાની જરૂર નથી કારણ કે તેણે ટ્રિબ્યુનલના આદેશને અસર કરી નથી. અપીલ તે મુજબ મંજૂર કરવામાં

આવે છે, પરંતુ સંજોગોમાં અમે ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ
આપતા નથી."

(vi) સ્ટેટ ઓફ ટી.એન. એન્ડ અનધર વિરુદ્ધ બોર્ડ ઓફ ટ્રસ્ટીઝ ઓફ ધ પોર્ટ
ઓફ મદ્રાસ, (૧૯૯૯) ૪ એસસીસી ૬૩૦ માં રિપોર્ટ થયેલ જેમાં પેરા ૧૬ અને
૩૦ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

૧૬. 'વ્યવસાય ચલાવવો' શબ્દ માટે માત્ર વેચાણ કે
ખરીદી વગેરે કરતા કંઈક વધુ જરૂરી છે. વ્યક્તિ કોઈ
ચોક્કસ ચીજવસ્તુમાં 'વ્યવસાય ચલાવે છે' કે કેમ તે
માલના વર્ગમાં ખરીદી અને વેચાણના વ્યવહારોના જથ્થા,
આવર્તન, સાતત્ય અને નિયમિતતા પર આધાર રાખવો
જોઈએ અને વ્યવહારો સામાન્ય રીતે નફાના હેતુ સાથે
કરવા જોઈએ (બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ એન્ડ અધર્સ વિરુદ્ધ એ.
એમ. અંસારી એન્ડ અધર્સ (૧૯૭૬ (૩) એસસીસી
૫૧૨)). જોકે, આપો નફાનો હેતુ 'વ્યવસાય' ની
વ્યાખ્યામાંથી વૈધાનિક રીતે બાકાત હોઈ શકે છે પરંતુ તેમ
છતાં વ્યક્તિ 'વ્યવસાય ચલાવતી' હોઈ શકે છે.

૩૦. અમારા મતે, જો મુખ્ય પ્રવૃત્તિ 'વ્યવસાય' ન હતી,
તો વેચાણની સંકળાયેલી, આકસ્મિક અથવા સહાયક

પ્રવૃત્તિઓ સામાન્ય રીતે 'વ્યવસાય' સમાન રહેશે નહીં જ્યાં સુધી મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા આ સંકળાયેલી, આકસ્મિક અથવા સહાયક પ્રવૃત્તિઓમાં 'વ્યવસાય' ચલાવવાનો સ્વતંત્ર હેતુ સ્થાપિત ન થાય. ત્યારે એ શોધવું જરૂરી રહેશે કે શું સંકળાયેલા, આકસ્મિક અથવા સહાયક વ્યવહારો મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓનો માત્ર અતિ અલ્પ અથવા નાનો ભાગ છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ધારણા એવી રહેશે કે વેચાણની આ સંકળાયેલી, આકસ્મિક અથવા સહાયક પ્રવૃત્તિઓ 'વ્યવસાય' નથી અને આ સંકળાયેલા, આકસ્મિક અને સહાયક વેચાણમાં 'વ્યવસાય' કરવાનો સ્વતંત્ર હેતુ સાબિત કરવાની જવાબદારી વિભાગ પર રહેશે. જો, ઉદાહરે તરીકે, આ સંકળાયેલા, આકસ્મિક અથવા સહાયક વ્યવહારો એટલા મોટા હોય કે મુખ્ય પ્રવૃત્તિને અતિ અલ્પ અથવા ખૂબ નાની બનાવી દે, તો અલબત્ત કેસ અગાઉ ઉદ્દેખિત પ્રથમ શ્રેણીમાં આવશે."

(vii) સ્ટેટ ઓફ પંજાબ એન્ડ અધર્સ વિરુદ્ધ ગુણો માજરા કોઓપરેટિવ એગ્રીકલ્ચર સર્વિસ સોસાયટી લિમિટેડ, (૨૦૦૦) ૯ એસસીસી ૨૧૦ માં રિપોર્ટ થયેલ જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

"૩. એ નિર્વિવાદ છે કે પ્રતિવાદી સોસાયટી એ એગ્રીકલ્ચર સર્વિસ સોસાયટી છે અને તેની પોતાની પેટા-નિયમાવલી છે. સોસાયટીના સભ્યો ખેડૂતો છે, જેમને ખેતી માટે ખાતર, ફર્ટિલાઇઝર્સ અને ઓજારોની જરૂર હોય છે. પ્રતિવાદી સોસાયટીની રચના જે હેતુ માટે કરવામાં આવી હતી તે તેના સભ્યોને કૃષિ પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા માટે સેવા આપવાનો છે. પેટા-નિયમાવલીમાં દર્શાવ્યા મુજબ સોસાયટીના ઉદ્દેશ્યોમાંનો એક તેના સભ્યો માટે કૃષિ જરૂરિયાતો પૂરી પાડવાની વ્યવસ્થા કરવાનો તેમજ કૃષિ ઉત્પાદન વધારવાના હેતુથી ખાતર, ફર્ટિલાઇઝર્સ, સુધારેલા બિયારણ, જંતુનાશકો અને અન્ય ઉત્પાદન જરૂરિયાતો પૂરી પાડવાનો છે. સોસાયટીનો બીજો ઉદ્દેશ્ય લોન આપવાનો અને તેના સભ્યોને 'નફો નહીં નુકસાન નહીં' ના ધોરણે ક્રેડિટ પર ખાતર, ફર્ટિલાઇઝર્સ અને સુધારેલા બિયારણ આપવાનો પણ છે. પેટા-નિયમાવલી હેઠળ, પ્રતિવાદી સોસાયટી માટે ખુદ્દા બજારમાં અથવા તેના સભ્યો સિવાય અન્ય કોઈને ફર્ટિલાઇઝર્સ વેચવાની પરવાનગી નથી. સોસાયટીના ઉપરોક્ત કાર્યો પરથી જણાય છે કે જ્યારે સોસાયટી તેના

સભ્યોને ફર્ટિલાઇઝર્સનું વિતરણ અને પુરવઠો પૂરો પાડે છે ત્યારે તેમાં કોઈ વ્યાપારી કે વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિ સામેલ નથી. સોસાયટી જે હેતુ માટે બનાવવામાં આવી છે તે તેના સભ્યોને ખેતીની બાબતમાં મદદ કરવાનો છે. વાસ્તવમાં, સોસાયટી દ્વારા ખરીદેલ ફર્ટિલાઇઝર્સ તેના સભ્યોને સપ્લાય અને વિતરણ માટે છે અને કોઈ વ્યાપારી કે વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિ માટે નથી. વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિની ગેરહાજરીમાં, પ્રતિવાદી સોસાયટીને ઓર્ડરના ખંડ (૨) (એફ) ના અર્થમાં 'ડીલર' કહી શકાય નહીં અને તેથી, તેમને ઓર્ડરના ખંડ (૭) હેઠળ લાયસન્સ લેવાની જરૂર નહોતી. અમે હાઈકોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલા મંતવ્યો સાથે સહમત છીએ."

(viii) કમિશનર ઓફ સેલ્સ ટેક્સ વિરુદ્ધ સાઈ પબ્લિકેશન ઈંડ, એઆઈઆર ૨૦૦૨ એસસી ૧૫૮૨ માં રિપોર્ટ થયેલ જેમાં પેરા ૧૦ અને ૧૧ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૧૦. પ્રશ્નમાં રહેલ ટ્રસ્ટ કલમ ૨(પએ) સાથે વાંચતા કલમ ૨(૧૧) ના અર્થમાં "ડીલર" હોવાની દલીલની ઝીણવટભરી તપાસ જરૂરી છે. કલમ ૨(૧૧) પરથી સ્પષ્ટ થાય છે તેમ, દરેક વ્યક્તિ "ડીલર" નથી પરંતુ માત્ર

તે જ વ્યક્તિઓ કે "જેઓ માલ ખરીદીને અથવા વેચીને વ્યવસાય ચલાવે છે" તેમને "ડીલર" ગણવામાં આવે છે. ડીલરની વ્યાખ્યા પરથી જ તે અનુસરે છે કે વ્યક્તિ તેના દ્વારા વેચવામાં આવેલા અથવા ખરીદવામાં આવેલા માલના સંદર્ભમાં ડીલર ગણાશે નહીં સિવાય કે તે આવા માલની ખરીદી અને વેચાણનો વ્યવસાય ચલાવતી હોય. "ડીલર" અને "વ્યક્તિ" ને અનુક્રમે એક્ટની કલમ ૨(૧૧) અને કલમ ૨(૧૯) માં અલગથી વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે. "વ્યક્તિ" એટલે માત્ર પ્રાકૃતિક વ્યક્તિ જ નહીં પરંતુ તેમાં કોઈ કંપની અથવા સંગઠન અથવા વ્યક્તિઓનું જૂથ કે જે નોંધાયેલ હોય કે નહીં અને હિન્દુ અવિભક્ત કુટુંબ, પેઢી અથવા સ્થાનિક સત્તાધિકારીનો પણ સમાવેશ થાય છે; જ્યારે બીજી તરફ "ડીલર" એટલે માત્ર એવી વ્યક્તિઓ કે જેઓ રાજ્યમાં માલની ખરીદી અને વેચાણનો વ્યવસાય ચલાવે છે જેમાં તે લોકોનો સમાવેશ થાય છે જેઓ એક્ટની કલમ ૨(૧૧) માં સમાવિષ્ટ "ડીલર" ની વ્યાખ્યાના આધારે ડીલર માનવામાં આવે છે. હાઇકોર્ટે યોગ્ય રીતે નોંધ્યું છે તેમ, ચાર્જિંગ સેક્શન ૩ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે દરેક ડીલર,

જેનું કોઈપણ વર્ષ દરમિયાન વેચાણ અથવા ખરીદીનું ટર્નઓવર તેમાં નિર્દિષ્ટ મર્યાદા કરતા વધી જાય છે, તે તેના વેચાણ અથવા ખરીદીના ટર્નઓવર પર એક્ટ હેઠળ ટેક્સ ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે. જોકે એક્ટ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં અમુક માલના વેચાણ અથવા ખરીદી પર કર લાદવાની જોગવાઈ કરે છે, પરંતુ આ લેવી માત્ર ડીલરો દ્વારા કરવામાં આવેલા વેચાણ અથવા ખરીદી સુધી મર્યાદિત છે. કલમ ૩ પરથી જ સ્પષ્ટ થાય છે તેમ, સેલ્સ ટેક્સ ચૂકવવાની જવાબદારી માત્ર ડીલરો પર છે. કલમ ૩, ૨(પએ) અને ૨(૧૧) ના સંયુક્ત વાંચન પરથી તે અનુસરે છે કે એક્ટ હેઠળનો ટેક્સ ડીલર દ્વારા વેચાણપાત્ર માલના વેચાણ કે ખરીદી પર લાદી શકાય છે અને દરેક વ્યક્તિ પર નહીં. હાલના કેસની હકીકતો પરથી, અસીલ ટ્રસ્ટનો એકમાત્ર ઉદ્દેશ્ય શિરડીના સાઈબાબાના સંદેશનો પ્રસાર કરવાનો છે. એ વાત પણ નિર્વિવાદ છે કે સાઈબાબાનો સંદેશ ધરાવતા પુસ્તકો અને સાહિત્ય વગેરે ટ્રસ્ટ દ્વારા સાઈબાબાના ભક્તોને પડતર કિંમતે વહેંચવામાં આવ્યા હતા. એમાં કોઈ વિવાદ નથી કે ટ્રસ્ટની પ્રાથમિક અને મુખ્ય પ્રવૃત્તિ સાઈબાબાના સંદેશનો પ્રસાર

કરવાની છે. આ મુખ્ય પ્રવૃત્તિ "વ્યવસાય" સમાન નથી. સાહિત્ય, પુસ્તકો અને અન્ય સાહિત્ય પ્રકાશિત કરવાની અને વેચવાની પ્રવૃત્તિ દેખીતી રીતે સાઈબાબાના સંદેશના પ્રસારની મુખ્ય પ્રવૃત્તિ માટે આકસ્મિક અથવા સહાયક છે અને નફાના હેતુ વિના પણ કોઈ વ્યવસાય માટે નથી અને તે એક રીતે ટ્રસ્ટના ઉદ્દેશ્યને હાંસલ કરવાનું સાધન છે જેના દ્વારા સાઈબાબાનો સંદેશ ફેલાવવામાં આવે છે. ટ્રસ્ટ ડીડ અને તેમાં સમાવિષ્ટ ઉદ્દેશ્યો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તેની સ્થાપના માલ વેચવા કે સપ્લાય કરવાના વ્યવસાય/વ્યવસાયના હેતુથી કરવામાં આવી નથી. આ સ્થિતિ હોવાથી, એમ કહી શકાય નહીં કે ટ્રસ્ટ માલના વેચાણ અને પુરવઠાનો વ્યવસાય ચલાવે છે જેથી એક્ટની કલમ ૨(૧૧) હેઠળ "ડીલર" ના અર્થમાં આવે.

૧૧. નિઃશંકપણે, એક્ટની કલમ ૨(પએ) માં આપવામાં આવેલી "વ્યવસાય" ની વ્યાખ્યા નફાના હેતુ વિના પણ કોઈપણ વેપાર, વાણિજ્ય અથવા ઉત્પાદન અથવા વેપાર, વાણિજ્ય અથવા ઉત્પાદન જેવી કોઈપણ સાહસિક વૃત્તિ અથવા હિત અને આવા વેપાર, વાણિજ્ય, ઉત્પાદન, સાહસ કે હિતની શરૂઆત કે સમાપ્તિના

સંબંધમાં અથવા તેને આકસ્મિક અથવા સહાયક કોઈપણ વ્યવહારને સમાવવા માટે પૂરતી વ્યાપક છે. જો મુખ્ય પ્રવૃત્તિ વ્યવસાય નથી, તો આકસ્મિક કે સહાયક કોઈપણ વ્યવહાર સામાન્ય રીતે "વ્યવસાય" સમાન રહેશે નહીં સિવાય કે આકસ્મિક કે સહાયક પ્રવૃત્તિમાં "વ્યવસાય" ચલાવવાનો સ્વતંત્ર હેતુ સ્થાપિત ન થાય. આવા કિસ્સાઓમાં, સંકળાયેલા અથવા આકસ્મિક અથવા સહાયક વેચાણ સાથે જોડાયેલા "વ્યવસાય" ચલાવવાના સ્વતંત્ર હેતુને સાબિત કરવાની જવાબદારી વિભાગ પર રહેશે. આમ, જો વ્યક્તિની મુખ્ય પ્રવૃત્તિ વેપાર, વાણિજ્ય વગેરે નથી, તો સામાન્ય રીતે આકસ્મિક કે સહાયક પ્રવૃત્તિ "વ્યવસાય" ના અર્થમાં આવશે નહીં. તેને અલગ રીતે કહીએ તો, "વ્યવસાય" ની વ્યાખ્યામાં આકસ્મિક કે સહાયક પ્રવૃત્તિનો સમાવેશ વેપાર, વાણિજ્ય વગેરેના અસ્તિત્વને પૂર્વ-નિર્ધારિત કરે છે. એક્ટની કલમ ૨(૧૧) માં સમાવિષ્ટ "ડીલર" ની વ્યાખ્યા સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે વ્યક્તિને "ડીલર" તરીકે ગણવા માટે, તેણે વ્યવસાય ચલાવવો જોઈએ અને તે પછી જ તેને આકસ્મિક અથવા સહાયક વ્યવહારના સંદર્ભમાં વ્યવસાય

ચલાવતો ગણી શકાય. અમે ઉપર જણાવ્યું છે કે તેના ઉદ્દેશ્યને આગળ વધારવા માટે ટ્રસ્ટની મુખ્ય અને પ્રબળ પ્રવૃત્તિ સંદેશનો પ્રસાર કરવાની છે. તેથી, આવી પ્રવૃત્તિ "વ્યવસાય" સમાન નથી. સંદેશ ફેલાવવાના હેતુ માટે પ્રકાશન એ મુખ્ય પ્રવૃત્તિ માટે આકસ્મિક છે જેને ટ્રસ્ટ વ્યવસાય તરીકે કરતું નથી. આ દૃષ્ટિકોણથી, સાઈબાબાના સંદેશનો પ્રસાર કરવા માટે પ્રકાશનો બહાર પાડવા અને તેને પડતર કિંમતે વેચવાની ટ્રસ્ટની પ્રવૃત્તિ તેને એક્ટની કલમ ૨(૧૧) હેઠળ ડીલર બનાવતી નથી."

પ.૭ તેમની રજૂઆતોનો સારાંશ આપતા, શ્રી વકીલે ભારપૂર્વક દલીલ કરી હતી કે અપીલકર્તા પેટ્રોલિયમ પેદાશોના ડીલર તરીકે વ્યવસાય ચલાવતો નથી અને તેથી કલમ ૩(બી) નો કોઈ ભંગ નથી અને કોઈપણ સંજોગોમાં પેટ્રોલિયમ પેદાશ અપીલકર્તા દ્વારા ઔદ્યોગિક દરે (બિન-ઘરેલું, બિન-આવશ્યક) મેળવવામાં આવે છે અને ઓઈલ કંપની પાસેથી તે મેળવ્યા પછી, તેના બોટલિંગ પ્લાન્ટમાં તે બોટલ કરે છે અને તેના સભ્યોમાં નફો નહીં નુકસાન નહીં ના ધોરણે વહેંચે છે અને તેથી ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરની જોગવાઈઓ અપીલકર્તાને લાગુ પડતી નથી અને અપીલકર્તાને 'ડીલર' કહી શકાય નહીં.

પ.૮ શ્રી વકીલે વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશના પેરા ૧૫ તરફ પણ આ કોર્ટનું ધ્યાન દોર્યું છે અને રજૂઆત

કરી હતી કે તેમાં કરવામાં આવેલ તમામ અવલોકનો અને ટીપ્પણીઓ સંપૂર્ણપણે સંદર્ભ બહારની અને બિનજરૂરી છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ઉક્ત અવલોકનો રદ કરવા અને/અથવા રદબાતલ કરવા જરૂરી છે.

૬. સામાવાળા – રાજ્ય તરફે હાજર રહેલા વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી કે. કે. પૂજારાએ આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશનું સમર્થન કર્યું છે અને રજૂઆત કરી છે કે તે ન્યાયી અને યોગ્ય હોવાથી, તેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તાએ ૧૯૮૧ ના ઓર્ડર હેઠળ કોઈ પરવાનગી લીધી ન હતી કેમ કે ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરની કલમ ૨(૫) મુજબ જેઓ ખેડૂતો અથવા ઓઈલ કંપની છે તે સિવાય, બાકીના દરેકે જ્યારે તેઓ એક્ટ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કોઈપણ આવશ્યક ચીજવસ્તુઓની ખરીદી અને વેચાણ સાથે સંકળાયેલા હોય ત્યારે લાઈસન્સ મેળવવું પડે છે.

૬.૧ શ્રી પૂજારાએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરના ખંડ ૨(૨૧) હેઠળ આપવામાં આવેલી વેચાણની વ્યાખ્યા જોતા તે સ્પષ્ટ છે કે જો કોઈ આવશ્યક ચીજવસ્તુનું જથ્થાબંધ ધોરણે પણ વિતરણ કરવામાં આવે તો લાઈસન્સ મેળવવું જરૂરી છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે હાલના કેસમાં અપીલકર્તા એલપીજી ખરીદી રહ્યો છે, તેનું બોટલિંગ કરી રહ્યો છે અને તેને સભ્યોને વહેંચી/વેચી રહ્યો છે જેની સામે સભ્યો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે વ્યવસાયમાં નાણાકીય નફો મેળવી રહ્યા છે અને તેથી અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિ ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરના ખંડ ૨(૨૧) અને ૨(૫) હેઠળ આવરી

લેવામાં આવી છે જે અપીલકર્તાને લાઈસન્સ મેળવવા માટે જવાબદાર બનાવે છે કારણ કે તે આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ સાથે વ્યવહાર કરી રહ્યો છે.

૬.૨ શ્રી પૂજારાએ કમિશનર ઓફ સેલ્સ ટેક્સ વિરુદ્ધ સાઈ પબ્લિકેશન ઈન્ડ (સુપ્રા) ના કિસ્સામાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે, ખાસ કરીને પેરા ૧૭ જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૧૭. આ નિર્ણય સીધો મુદ્દા પર છે જે અમારી સમક્ષ વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયો સહિતના મુદ્દા પરના સંખ્યાબંધ નિર્ણયોની નોંધ લીધા પછી સામાવાળાના કેસને સમર્થન આપે છે. એમ કહી શકાય કે નફાના હેતુ કે નફાના હેતુ વગરનો પ્રશ્ન માત્ર ત્યારે જ સુસંગત રહેશે જ્યારે વ્યક્તિ વેપાર, વાણિજ્ય, ઉત્પાદન અથવા વેપાર, વાણિજ્ય વગેરે જેવી સાહસિક વૃત્તિ ચલાવતી હોય. હાલના કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં નફાના હેતુને ધ્યાનમાં લીધા વગર, એમ કહી શકાય નહીં કે ટ્રસ્ટ કાં તો "ડીલર" હતું અથવા વેપાર, વાણિજ્ય વગેરે ચલાવતું હતું. ટ્રસ્ટ વ્યવસાય તરીકે વેપાર, વાણિજ્ય વગેરે ચલાવતું નથી જેથી "ડીલર" બની શકે કારણ કે તેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય ઉપર નોંધ્યું છે તેમ શિરડીના સાઈબાબાના સંદેશનો પ્રસાર કરવાનો છે. મેટરના તમામ

પાસાઓને ધ્યાનમાં લેતા, હાઈકોર્ટ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નનો હકારાત્મકમાં અને સામાવાળા-અસીલની તરફેણમાં જવાબ આપવામાં સારી હતી. જોકે આપણે અહીં ઉમેરવું જોઈએ કે કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિ "ડીલર" છે કે કેમ અને તે "વ્યવસાય" ચલાવે છે કે કેમ, તે દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર નક્કી કરવાની બાબતો છે."

૬.૩ તેમના કેસને સાબિત કરવા માટે, શ્રી પૂજારાએ હોલાની ઓટો લિંક્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મધ્યપ્રદેશ, (૨૦૦૮) ૧૩ એસસીસી ૧૮૫ માં રિપોર્ટ થયેલ સર્વોચ્ચ અદાલતના અન્ય એક નિર્ણય પર પણ આધાર રાખ્યો છે જેમાં સંબંધિત પેરા નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૩૦. અન્યથા પણ, આક્ષેપિત ચુકાદામાં માલ સામાન્ય જનતાને વેચવામાં આવ્યો ન હતો તેવા તારણ અંગે, જેના પર આધાર રાખીને અપીલકર્તા કંપનીના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અમારી સમક્ષ દલીલ કરી છે કે તે સામાન્ય જનતાને માલ વેચી રહી ન હતી પરંતુ માત્ર વેપારીઓને કોમોડિટીની અધિકૃત વિતરક હતી, અમે બે મુદ્દાઓ કરીશું. પ્રથમ, 'ડીલર' ની વ્યાખ્યામાં એવું નિર્દિષ્ટ નથી કે 'ડીલર' બનવા માટે માલ સામાન્ય જનતાને વેચવો જ

જોઈએ. બીજું, જો આપણે 'ડીલર' ની વ્યાખ્યાનો બીજો અપવાદ જોઈએ, તો તે કહે છે કે ઓઈલ કંપની કેરોસીન ડીઝલ વગેરેનું ઉત્પાદન અથવા તેના સ્ટોરેજ ડેપો અથવા ઈન્સ્ટોલેશનમાં સંગ્રહ કરે છે જ્યાંથી સામાન્ય જનતાને કોઈ વેચાણ કરવામાં આવતું નથી તે 'ડીલર' ગણાશે નહીં. આ અપવાદના સંદર્ભમાં, અમે અગાઉ અહીં નોંધ્યું છે કે આ અપવાદ માત્ર ઓઈલ કંપનીને જ લાગુ પડે છે. સ્વીકાર્ય રીતે, અપીલકર્તા કંપની ઓઈલ કંપની નથી અને અપીલકર્તા કંપનીનો કેસ પણ એવો નથી કે તે ઓઈલ કંપની છે. તેથી, 'ડીલર' ની વ્યાખ્યાના મુખ્ય ભાગને જોતા, એ નોંધવું પ્રસ્તુત છે કે તેને 'ડીલર' બનવા માટે એક ઘટક તરીકે ક્યાંય પણ ચીજવસ્તુઓ સામાન્ય જનતાને વેચવી જોઈએ તેવી જરૂરિયાત નથી.

૩૧. 'સામાન્ય જનતાને વેચાણ' નો વિચાર જ બીજા અપવાદમાં પ્રથમ વખત જોવા મળે છે. શું તેનો અર્થ એ છે કે આપણે આ પાસાને એટલે કે 'સામાન્ય જનતાને વેચાણ' ને મુખ્ય વ્યાખ્યાના ઘટક તરીકે સામેલ કરવો જોઈએ. અમને ડર છે કે અમારા માટે તે કરવું અનુમતિપાત્ર નથી. આ સંદર્ભમાં, અમે નોંધી શકીએ કે પરંતુક અથવા

અપવાદનું કાર્ય એ છે કે તે અપવાદ પૂરો પાડીને મુખ્ય કાયદાની વ્યાપકતાને લાયક બનાવે છે અને મુખ્ય કાયદામાંથી તે ભાગને બહાર કાઢે છે જે પરંતુક ન હોત તો મુખ્ય કાયદાની અંદર આવત. સામાન્ય રીતે પરંતુક ના યોગ્ય કાર્ય માટે તેને એડન્ડમ (વધારા) તરીકે વાંચવું વિદેશી છે. મદ્રાસ એન્ડ સધર્ન મહારાષ્ટ્ર રેલ્વે કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ બેઝવાડા મ્યુનિસિપાલિટી [એઆઈઆર ૧૯૪૪ પીસી ૭૧] માં, નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

જે કેસો તેની સાથે સંબંધિત છે તે સિવાય, પરંતુકની કલમના અમલીકરણ ભાગના અર્થઘટન પર કોઈ પ્રતિક્રિયા નથી જેથી સૂચિતાર્થ દ્વારા કંઈક બાકાત રાખી શકાય જે કાયદામાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સમાવિષ્ટ છે.

૩૨. વધુમાં, લોર્ડ વોટસન દ્વારા જણાવ્યા મુજબ, જો કાયદાના અમલીકરણ ભાગની ભાષામાં જોગવાઈઓ ન હોય જે તેમાં હોવાનું કહેવાય છે, તો તમે પરંતુક માંથી સૂચિતાર્થ દ્વારા આ જોગવાઈઓ મેળવી શકતા નથી."

[જુઓ વેસ્ટ ડર્બી યુનિયન વિરુદ્ધ મેટ્રોપોલિટન લાઈફ એશ્યોરન્સ કંપની, (૧૮૯૭) એસી ૬૪૭, પૃષ્ઠ ૬૫૨].

૩૩. પરંતુકો અને અપવાદોના અર્થઘટન પર ઉપરોક્ત કેસો આપવા પાછળનું કારણ એ મુદ્દાને સમજાવવાનું છે કે હાલના કેસમાં, સ્વીકાર્ય રીતે, 'ડીલર' કોઈ પણ વ્યક્તિ હોઈ શકે છે, પછી ભલે તે સામાન્ય જનતાને ચીજવસ્તુઓ વેચે કે નહીં. તે માત્ર અપવાદ છે, જે જોગવાઈ કરે છે કે ઓઈલ કંપની તેના માલને તેના સ્ટોરેજ ડેપો અથવા ઇન્સ્ટોલેશનમાં સંગ્રહિત કરે છે જ્યાંથી સામાન્ય જનતાને કોઈ વેચાણ કરવામાં આવતું નથી તે 'ડીલર' ગણાશે નહીં. તેથી 'સામાન્ય જનતાને વેચાણ' ને મુખ્ય વ્યાખ્યાના ઘટક તરીકે લઈ શકાય નહીં અને અપવાદ માત્ર ઓઈલ કંપનીને જ લાગુ પડે છે. હાલના કેસમાં, અપીલકર્તા કંપની તેના ગ્રાહકો અથવા ડીલરોને ચીજવસ્તુઓ વેચતી હતી, ભલે સામાન્ય જનતાને નહીં, પરંતુ અગાઉની ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતા, અપીલકર્તા કંપનીના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલની આ દલીલ ટકી શકતી નથી. તદુપરાંત, અપવાદ, જેમ કે અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ માત્ર ઓઈલ કંપનીને લાગુ પડે છે અને આ આધારે પણ

અપીલકર્તા કંપની અપવાદના લાભનો દાવો કરી શકતી નથી."

[ભાર આપવામાં આવ્યો.]

૭. વિદ્વાન સિંગલ જજે સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૮૬૦૧/૧૯૯૫ માં તારીખ ૧૩/૦૩/૨૦૦૭ ના આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"૧૦. સામાન્ય અર્થમાં અથવા વ્યાપારી અર્થમાં અથવા વ્યવસાયની દુનિયામાં ડીલર એવી વ્યક્તિ હોઈ શકે છે જે તે જે વ્યવહારો કરે છે તેના પર કંઈક નફો મેળવે છે. ડીલર એ બિઝનેસમેન કરતા કંઈક અલગ હોઈ શકે છે, કારણ કે, કોઈ ચોક્કસ કેસમાં, વર્કફોર્સના સપ્લાયરને ડીલર તરીકે ગણી શકાય પરંતુ તેવી વ્યક્તિનું મેનપાવર માલ ગણાશે નહીં. ડીલર એવી વ્યક્તિ હશે જે વસ્તુઓના વેચાણ અને ખરીદીના કોઈ વ્યવસાયમાં રોકાયેલ હોય. મુક્ત ક્ષેત્ર અથવા મુક્ત વિશ્વમાં, વ્યક્તિ કોઈપણ વિષયમાં સોદો કરી શકે છે, પરંતુ જ્યારે કાયદો કહે છે કે જો તે ચોક્કસ વસ્તુઓમાં સોદો કરવા માંગતા હોય, તો તેણે સત્તાધિકારીઓ પાસેથી લાયસન્સ મેળવવું આવશ્યક

છે, ત્યારે તેવી વ્યક્તિએ સક્ષમ સત્તાધિકારી પાસેથી લાયસન્સ મેળવ્યા પછી જ તે વસ્તુઓ અથવા ચીજવસ્તુઓમાં વ્યવહાર કરવો જરૂરી છે. વ્યાખ્યા મુજબ, 'ડીલર' શબ્દમાં વ્યક્તિ, પેઢી, વ્યક્તિઓના મંડળ, કંપની, કોર્પોરેશન અથવા સહકારી મંડળીનો સમાવેશ થશે. તે એવું નથી કહેતું કે પેઢી નોંધાયેલ કે બિનનોંધાયેલ હોવી જરૂરી છે, વ્યક્તિઓનું મંડળ નોંધાયેલ કે બિનનોંધાયેલ હોવું જરૂરી છે કે કેમ. એકવાર વ્યક્તિઓના મંડળને વ્યાખ્યાને કારણે ડીલર તરીકે લેવામાં આવે, પછી બીજો પ્રશ્ન એ ઊભો થશે કે શું આવી વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓના મંડળ અથવા કોર્પોરેશન કોઈપણ આવશ્યક વસ્તુની ખરીદી, વેચાણ અથવા વેચાણ માટે સંગ્રહ કરવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ છે. હાલના કેસમાં, નિર્વિવાદપણે, અરજદારો કિંમત ચૂકવ્યા પછી કેન્દ્ર સરકાર પાસેથી એલપીજી ખરીદી રહ્યા છે. એકવાર કોઈ વ્યક્તિ કોઈ વસ્તુ ખરીદીને લાભ મેળવવા માટે અથવા તે વસ્તુ પર માલિકી મેળવવા માટે નાણાં ચૂકવે છે, તો તેવી વ્યક્તિએ અન્ય વ્યક્તિ જે અગાઉ તેની માલિકી ધરાવતી હતી તેની પાસેથી તે ચોક્કસ વસ્તુ

અથવા ચીજવસ્તુ ખરીદી હોવાનું કહેવાશે. હાલના કેસમાં, ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન, કેન્દ્ર સરકારના નિર્દેશો હેઠળ, કન્સાઇનમેન્ટની કિંમત મેળવ્યા પછી દર ત્રિમાસિક ગાળે અરજદારોને ૧૦૦૦ મેટ્રિક ટન એલપીજી સપ્લાય કરવાની હતી. જે ક્ષણે તેઓએ કિંમત મેળવી અને એલપીજી સપ્લાય કર્યો, તેઓ વિક્રેતા બન્યા, અને અરજદારો, અગાઉના માલિકોને કિંમતની ચુકવણી કર્યા પછી માલ પ્રાપ્ત કર્યા પછી ખરીદનાર બનશે. કોઈ ચોક્કસ કિસ્સામાં, જ્યાં માલ સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ હેઠળ આવરી લેવામાં આવતો હોય, તો ચીજવસ્તુ અથવા માલની ડિલિવરી પોતે વેચાણ અને ખરીદીના વ્યવહારને પૂર્ણ કરશે. કોઈ ચોક્કસ કિસ્સામાં, એમ કહી શકાય નહીં કે જોકે ત્યાં એક વિક્રેતા છે, જે કન્સાઇનમેન્ટની કિંમત પ્રાપ્ત કર્યા પછી મિલકતનો કબજો અન્ય કોઈને આપે છે, પરંતુ ત્યાં કોઈ ખરીદનાર નથી. વેચાણ અથવા ખરીદીના સંપૂર્ણ વ્યવહાર માટે, વિક્રેતા અને ખરીદનાર હોવા જરૂરી છે. વિક્રેતા પાસે ચીજવસ્તુ અથવા મિલકતની માલિકી હોવી જોઈએ અને ખરીદનારે નાણાં ચૂકવીને માલમાં મિલકત મેળવવી જોઈએ. મારી સમક્ષ એ વિવાદિત નથી કે

પેટ્રોલિયમ પેદાશો, ખાસ કરીને, એલપીજી એક આવશ્યક વસ્તુ છે. એકવાર એવું ઠરાવવામાં આવે કે કોઈપણ આવશ્યક વસ્તુ અથવા આવશ્યક ચીજવસ્તુ કોઈના દ્વારા વેચવામાં આવી હતી અને તે કોઈના દ્વારા ખરીદવામાં આવી હતી, તો ખરીદનાર જો તે સાબિત કરે કે તે કેપિટલ કન્ઝર્વેશન (સ્વ-વપરાશ) માટે હતી અને ત્રીજા પક્ષકારોને અથવા અન્ય કોઈને વહેંચવાની ન હતી, તો આવો ખરીદનાર 'ડીલર' શબ્દના દુષિત પ્રભાવમાં ન આવી શકે. હાલનો કેસ કેપિટલ કન્ઝર્વેશનનો નથી. અહીં, એસોસિએશન પોતાના નામે મિલકત ખરીદે છે, તે તેના સભ્યોના નામે મિલકત ખરીદતું નથી. નોન ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન, જે કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ નોંધાયેલ છે તે તેના પોતાના નામે દાવો કરી શકે છે અથવા તેના પર દાવો થઈ શકે છે, તે એક કાનૂની સંસ્થા છે અને તેની પાસે દાવો કરવાની અને તેના પર દાવો કરવાની ન્યાયિક ક્ષમતા છે. એકવાર નોન ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન વસ્તુની માલિકી ધરાવે અને વસ્તુઓના વેચાણ અને ખરીદીમાં સામેલ હોય, તો આવું નોન ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન ડીલર બનશે, કારણ કે તે પોતાના નામે મિલકત ખરીદે છે અને

ત્યારબાદ તેના સભ્યોને વહેંચે છે. હાલનો કેસ એવો નથી કે જ્યાં અરજદારો કહે છે કે કન્સાઇનમેન્ટ મેળવ્યા પછી તેઓ સીધો જ તેમના સભ્યોને માલ સપ્લાય કરી રહ્યા છે, તેમનો કેસ એવો છે કે તેઓ "નફો નહીં ગુકસાન નહીં" ના ધોરણે કામ કરી રહ્યા છે, જોકે, હકીકત એ છે કે તેઓએ બોટલિંગ પ્લાન્ટ સ્થાપ્યો છે, તેઓ બોટલો રિફિલ કરી રહ્યા છે અને ભરેલા ગેસ સિલિન્ડરો સપ્લાય કરી રહ્યા છે. જે ક્ષણે તેઓ કહે છે કે તેઓ તેમના સભ્યોને ગેસ સિલિન્ડર રિફિલ કરવા અને સપ્લાય કરવા માટે અમુક ખર્ચ કરી રહ્યા છે, ત્યારે તેઓ ડીલર પણ બની જાય છે. તેઓને એમ કહેવાની પરવાનગી આપી શકાય નહીં કે કારણ કે માલ સભ્યો દ્વારા વપરાશ માટે ખરીદવામાં આવ્યો છે અને કોર્પોરેશન સભ્યોને માલ સપ્લાય કરી રહ્યું છે, તેથી વેચાણનો કોઈ વ્યવહાર નથી. મારી સમક્ષ એ વિવાદિત નથી કે અરજદારોનો એવો કેસ નથી કે ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન પાસેથી માલ ખરીદ્યા પછી, તેઓ તેમના સભ્યોને વેચી રહ્યા નથી, તેઓ તેમના પોતાના સભ્યો પાસેથી વસ્તુઓની કિંમત અથવા પડતર મેળવી રહ્યા છે. સભ્યો માટે, અરજદારો વિક્રેતા બને છે

અને આવો સભ્ય ખરીદનાર બને છે, બીજા પ્રસંગે, અરજદારો ડીલર બનશે. વ્યાખ્યા આગળ કહે છે કે વ્યાખ્યામાં સમાવિષ્ટ વ્યક્તિઓ જો કોઈપણ આવશ્યક વસ્તુની ખરીદી, વેચાણ અથવા વેચાણ માટે સંગ્રહ કરવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ હોય, પછી ભલે તે અન્ય કોઈ વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલ હોય કે ન હોય અને તેમાં તેના પ્રતિનિધિ, એજન્ટ અથવા કેસ મુજબ, કમિશન એજન્ટનો સમાવેશ થાય છે. તેમનો કેસ એવો છે કે તેઓ નોન ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન છે. ભલે તેઓ સભ્યોના પ્રતિનિધિ હોય કે એજન્ટ હોય કે કમિશન એજન્ટ હોય, તો પણ વ્યાખ્યા તેમને 'ડીલર' ના દાયરામાં આવરી લેશે.

૧૧. ૧૯૮૧ ના કંટ્રોલ ઓર્ડરની જોગવાઈઓ સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે આવશ્યક વસ્તુ એટલે શેડ્યૂલ-૧ માં નિર્દિષ્ટ વસ્તુઓ. શેડ્યૂલ-૧ માં પેટ્રોલિયમ પેદાશોનો સમાવેશ થાય છે.

૧૨. પેરા-૨ નો ખંડ-[૨૧] 'વેચાણ' શબ્દની વ્યાખ્યા આપે છે. તે કહે છે કે કોઈપણ પ્રકારની આવશ્યક વસ્તુના સંદર્ભમાં વેચાણમાં આવશ્યક વસ્તુના પુરવઠા અથવા વિતરણનો સમાવેશ થાય છે અને 'વેચાણ' શબ્દ તેના

તમામ વ્યાકરણના ફેરફારો અને સમાન અભિવ્યક્તિઓ સાથે તે મુજબ અર્થઘટન કરવામાં આવશે. અરજદારોનો કેસ એવો છે કે ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન પાસેથી પુરવઠો મેળવ્યા પછી તેઓ તેમના સભ્યોને તેનું વિતરણ કરી રહ્યા છે. એકવાર તેઓ સ્વીકારે કે તેઓ બોટલિંગ કર્યા પછી એલપીજી સપ્લાય અથવા વિતરણ કરી રહ્યા છે, તો પણ તેમનું કાર્ય 'વેચાણ' ના દાયરામાં આવશે. એકવાર એવું ઠરાવવામાં આવે કે અરજદારની પ્રવૃત્તિ વેચાણ અને ખરીદીની છે, તો ૧૯૮૧ ના કંટ્રોલ ઓર્ડરના પેરા ૨ ના ખંડ [૫] માંથી કોઈ મુક્તિ નથી. એ પણ જોવાનું રહે છે કે કલેક્ટરે શોધી કાઢ્યું છે કે અરજદારો લિક્વિડેશન પેટ્રોલિયમ ગુલ્સ (રિગ્યુલેશન ઓફ સપ્લાય એન્ડ ડિસ્ટ્રિબ્યુશન) ઓર્ડર, ૧૯૮૮ હેઠળ જરૂરી રેકૉર્ડ જાળવતા ન હતા.

૧૩. અરજદારોની એવી પણ રજૂઆત છે કે તેઓ સભ્યોના લાભ માટે જથ્થાબંધ ગ્રાહકો અથવા જથ્થાબંધ ખરીદદારો હોવાથી, તેઓ ડીલર બનશે નહીં. હું અરજદારોની તરફેણમાં ઠરાવવા અસમર્થ છું, કારણ કે,

જથ્થાબંધ ખરીદનાર ૧૯૮૧ ના કંટ્રોલ ઓર્ડર હેઠળ ડીલર
ગણાશે."

૮. ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરના ખંડ ૨(પ) હેઠળ સાબિત થયેલ ડીલરની વ્યાખ્યા તપાસવી આ તબક્કે ખૂબ જ સુસંગત છે કારણ કે હાલના કેસમાં સમગ્ર મુદ્દો ઉક્ત વ્યાખ્યાના અર્થઘટન પર ફરે છે. તે મુજબ, ખંડ ૨(પ) ડીલરની વ્યાખ્યાની વિગતો નીચે મુજબ આપે છે:

"[પ] "ડીલર" એટલે વ્યક્તિ, પેઢી, વ્યક્તિઓનું મંડળ, કંપની, કોર્પોરેશન અથવા સહકારી મંડળી કે જે કોઈપણ આવશ્યક વસ્તુની ખરીદી, વેચાણ અથવા વેચાણ માટે સંગ્રહ કરવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ હોય, પછી ભલે તે અન્ય કોઈ વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલ હોય કે ન હોય અને તેમાં તેના પ્રતિનિધિ, એજન્ટ અથવા કેસ મુજબ, કમિશન એજન્ટનો સમાવેશ થાય છે, પરંતુ તેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થતો નથી--

[એ] એક ખેડૂત કે જે તેની પોતાની કૃષિ પેદાશોમાં સોદો કરે છે પરંતુ તેના દ્વારા ઉત્પાદિત ન હોય તેવી કોઈપણ આવશ્યક વસ્તુની ખરીદી, વેચાણ અથવા વેચાણ માટે સંગ્રહ કરવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ નથી;

[બી] પેટ્રોલિયમ પેદાશોમાં સોદો કરતી ઓઈલ કંપની;"

[ભાર આપવામાં આવ્યો.]

૮.૧ જોકે આ અપીલમાં તેમજ વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ એક મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો છે કે અપીલકર્તાને ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરના હેતુ માટે "ડીલર" ગણી શકાય નહીં કારણ કે એલપીજી સિલિન્ડરોનું વિતરણ અપીલકર્તા દ્વારા નફો નહીં નુકસાન નહીં ના ધોરણે કરવામાં આવ્યું હતું, ઉક્ત દલીલ ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરના પેરા ૨ ના ખંડ (૫) ને ધ્યાનમાં લેતા ટકી શકે તેમ નથી, જે ખંડ "ડીલર" અભિવ્યક્તિને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. ડીલરની વ્યાખ્યાનું અર્થઘટન કરતી વખતે, તે સ્પષ્ટ છે કે કોઈપણ આવશ્યક પ્રવૃત્તિની ખરીદી, વેચાણ અથવા વેચાણ માટે સંગ્રહ કરવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ વ્યક્તિ અથવા એસોસિએશન એ ડીલર છે. તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે અપીલકર્તા કેન્દ્ર સરકાર પાસેથી એલપીજી ખરીદીને ખરીદનાર તરીકે કાર્ય કરી રહ્યો હતો અને ત્યારબાદ તેને સભ્યોને વળતર માટે વિતરિત કરે છે જે નફા માટે ન હોવા છતાં તેનું વેચાણ કરવા સમાન છે. તેથી, ઉપરોક્ત વ્યાખ્યાની શરતોના આધારે, અપીલકર્તાને ૧૯૮૧ ના ઓર્ડરના હેતુ માટે ડીલર માનવો આવશ્યક છે. ઉક્ત વ્યાખ્યાના હેતુ માટે, માલનો પુરવઠો અથવા વિતરણ વ્યવસાયના ભાગરૂપે હોવું જરૂરી નથી અને તેથી નફાના હેતુનું અસ્તિત્વ અથવા અન્યથા કોઈ ભૌતિક સુસંગતતા ધરાવતું નથી. વિદ્વાન સિંગલ જજ, તેથી, એવું માનવામાં સાચા હતા કે અપીલકર્તા એલપીજી સિલિન્ડરોના વિતરણના વ્યવહારોના સંદર્ભમાં "ડીલર" હતો.

૮.૨ આ મુદ્દો હોલાની ઓટો લિંક્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (સુપ્રા) ના કિસ્સામાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય દ્વારા ખૂબ જ સારી રીતે સ્થાયી થયેલ છે જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું છે કે 'ડીલર' કોઈ પણ વ્યક્તિ હોઈ શકે છે, પછી ભલે તે સામાન્ય જનતાને ચીજવસ્તુઓ વેચે કે નહીં. સામાન્ય રીતે, વ્યવસાયને વ્યવસાયિક, ઔદ્યોગિક અથવા વ્યાવસાયિક પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલ સંસ્થા અથવા સાહસિક એકમ તરીકે ઓળખાવી શકાય છે. વ્યવસાય એ નફાકારક સંસ્થા હોઈ શકે છે, જેમ કે સાર્વજનિક રૂપે ટ્રેડ થતું કોર્પોરેશન, અથવા વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલ બિન-નફાકારક સંસ્થા, જેમ કે કૃષિ સહકારી મંડળી અથવા નોન-ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન. મૂળભૂત રીતે, વ્યવસાય એ પૈસાના બદલામાં માલ બનાવવા, ખરીદવા અથવા વેચવાની અથવા સેવાઓ પ્રદાન કરવાની કોઈપણ પ્રવૃત્તિ છે ભલે તે નફાના ધોરણે હોય કે બિન-નફાકારક ધોરણે હોય. હાલના કેસમાં, તે સ્પષ્ટ છે કે અપીલકર્તા એલપીજી સિલિન્ડરોના વ્યવસાયમાં છે જે એક આવશ્યક વસ્તુ છે. તેથી જ્યારે અપીલકર્તા કેન્દ્ર સરકાર પાસેથી સિલિન્ડરો ખરીદવાના અને બદલામાં નાણાં માટે તેના સભ્યોને વેચવાના અથવા વિતરણ કરવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલ હોય, ત્યારે તેને કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ ડીલર કહેવામાં આવશે, પછી ભલે તેમ કરવામાં નફો કે નુકસાન થાય કે ન થાય તે અપ્રસ્તુત છે.

૮.૩ તેનાથી વિપરીત, જો અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવે, તો દરેક વ્યક્તિ કોઈપણ લાયસન્સ વગર નફા કે નુકસાન

વગર પોતાનો વ્યવસાય શરૂ કરશે જે એસેન્શિયલ કોમોડિટીઝ એક્ટનો ઉદ્દેશ્ય નથી. લિક્વિડાઈડ પેટ્રોલિયમ ગેસ (એલપીજી) કોઈ વિવાદ વગર એક આવશ્યક ચીજવસ્તુ છે અને તેથી જ્યારે અપીલકર્તા આ આવશ્યક ચીજવસ્તુમાં સોદો કરી રહ્યો હોય ત્યારે તેણે એલપીજી સિલિન્ડરોની ખરીદી, સંગ્રહ અને/અથવા વેચાણ માટે લાયસન્સ મેળવવું જરૂરી છે જે આ કેસમાં અપીલકર્તા દ્વારા લેવામાં આવ્યું નથી અને તેથી કલેક્ટર દ્વારા ૬૬૫ એલપીજી સિલિન્ડરો જપ્ત કરવાના આદેશને અપીલ સત્તાધિકારી તેમજ વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા બહાલી આપવામાં આવી હતી.

૮.૪ અપીલકર્તા પ્રોડક્ટનું બોટલિંગ કરી રહ્યો છે અને નાણાકીય વળતર માટે તેનું વેચાણ/વિતરણ કરી રહ્યો છે જે નફા માટે ન હોઈ શકે તે હકીકતની અવગણના કરી શકાય નહીં. અપીલકર્તાના વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયોની આ કોર્ટ દ્વારા યોગ્ય રીતે તપાસ કરવામાં આવી છે, જોકે, અમને લાગે છે કે તે કૃષિ પેદાશો અને ટેક્સની જવાબદારીના મુદ્દા પર હોવાથી, હાલના કેસની હકીકતોને લાગુ પડશે નહીં કારણ કે હાલના કિસ્સામાં મુદ્દો એલપીજી સિલિન્ડર જેવી આવશ્યક ચીજવસ્તુની આસપાસ ફરે છે. તેથી અમે સિલિન્ડરો જપ્ત કરવાની કાર્યવાહીની પુષ્ટિ કરવાના સંદર્ભમાં વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા તર્ક અને નિષ્કર્ષો સાથે સંપૂર્ણપણે સંમત છીએ.

૯. વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા આદેશિત ચુકાદા અને આદેશના પેરા ૧૫ માં કરવામાં આવેલા અવલોકનોના સંદર્ભમાં, અમારો અભિપ્રાય છે કે આ સંબંધમાં

અપીલકર્તાના વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલો સ્વીકારવા યોગ્ય છે. આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશના પેરા ૧૫ માં ઉક્ત અવલોકનો બિનજરૂરી અને અપ્રસ્તુત છે કારણ કે તે પિટિશનનો વિષય ન હતો. તેથી પેરા ૧૫ માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો રદ કરવા જરૂરી છે.

૧૦. ઉપરોક્ત કારણોસર, આ કોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા ૧૯૯૬ ના સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૮૬૦૧ માં પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૧૩/૦૩/૨૦૦૭ ના ચુકાદા અને આદેશના પેરા ૧૫ માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો આથી રદ કરવામાં આવે છે અને આક્ષેપિત ચુકાદાનો પેરા ૧૫ આથી રદબાતલ કરવામાં આવે છે. જોકે, અપીલ સત્તાધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને યથાવત રાખતા વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા આપવામાં આવેલો બાકીનો ચુકાદો યથાવત રાખવામાં આવે છે. અપીલ ઉપરોક્ત હદ સુધી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૧૧. આ તબક્કે, શ્રી વકીલે આ ચુકાદા અને આદેશ પર સ્ટે આપવા વિનંતી કરી છે. બેંક ગેરંટીના સંદર્ભમાં આજથી આઠ અઠવાડિયાના સમયગાળા માટે સ્ટેટસ ક્વો જાળવી રાખવી.

(કે.એસ.ઝવેરી, ન્યાયમૂર્તિ)

(એ.જી.ઉરૈઝી, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.